

פור הוא הגורל

צירוף מקרים או השגחה

רציונל: נלמד על אחד מהמסרים המרכזיים של חג הפורים: ביהדות אין דבר כזה "צירופי מקרים", אלא הקב"ה משגיח על עולמו. שם ה' אמנם לא מופיע במגילת אסתר, אך הוא ניבט מבין כל העלילה הנרקמת באופן מושגח ומדויק- אם לומדים להתבונן נכון. בנוסף, נעסוק בתפיסת העולם של עמלק שמזרעו יצא המן, ואת ההשלכות שלו לחיים, ואת הרלוונטיות שלהן אלינו גם בימים אלו.

פתיחה

חג פורים שונה במהותו משאר החגים. אנחנו יודעים לאמר שבחג הזה נעשה לנו נס, אבל כשאנחנו קוראים את המגילה, עולה השאלה, מה בדיוק היה הנס? לא נעשה בפורים נס שהוא נגד חוקי הטבע, כמו למשל, קריעת ים סוף, אז על מה השמחה הגדולה? גם מעבר לפורים, במהלך החיים שלנו, אנחנו לא פוגשים ניסים.. החיים מתנהלים ע"פ הטבע, ובכל זאת, אנחנו מודים לה', אומרים ברוך ה' על דברים טובים.. מדוע?

◆ שתי אפשרויות לבחירתך ◆

אפשרות ראשונה

קראו את הקטע הבא שמבוסס על כתבה שהתפרסמה באתר YNET, וענו על השאלות לדין שעולות בעקבותיו:

במהלך לימודי הדוקטורט שלו בכימיה אורגנית, הגיע פרופ' דורון אורבך למסקנה שקשה להבין את העולם ללא הכרה בכוח עליון. "אין שום סתירה בין יהדות למדע. השקפת היהדות היא שככל שאדם יחקור יותר בצורה אובייקטיבית ויכיר את הבריאה, הוא יתפעל יותר מהקדוש ברוך-הוא". ההתפעלות הזו מהסדר הקיים בעולם, הביאה את פרופ' אורבך למסקנה שהעולם לא נוצר במקרה, ובעקבות כך החל תהליך של בירור רוחני עד שחזר בתשובה. כיום הוא מנהל אורח חיים דתי, ומנהל את מרכז האנרגיה של המכון לננוטכנולוגיה וחומרים מתקדמים באוניברסיטת בר-אילן.

דיון

ישנם מאות אלפי מדענים העוסקים בפלאי הטבע.
במה שונה פרופ' אורבך, שהעיסוק במדע הביא אותו לאמונה בבורא עולם, ולחזרה בתשובה?
מדוע מדענים רבים שעוסקים בפלאי הטבע, אינם משנים את השקפתם בעקבות כך?
כולנו מכירים את הטבע, מה יכול לגרום לכך שהתבוננות בטבע תוביל אותנו לאמונה בקב"ה?

אפשרות שניה

לכתבה
לחץ כאן

ראו כתבה על יוסי שריד, שעבר מוות קליני, ואף על פי כן דבק ב"אמונתו" ולא חזר בתשובה לבורא עולם. שבניגוד לפרופ' דורון אורבך שראינו בתחילת השיעור, לא היה בו את האומץ והישרות לשנות עקב כך את תפיסת עולמו.

"נשמתי נפרדה מגופי, ראיתי הכל מלמעלה"
במהלך שיחה רדיופונית עם בני בשן בגלי צה"ל, סיפר יוסי שריד על מוות קליני שחווה בעבר, כולל היפרדות הנשמה מגופו, תוך כדי צפייה על המתרחש מלמעלה. "מה שקרה לי לא עומד בקנה אחד עם תפיסת העולם שלי", הודה.

חלק א'

שורש האמונה ושורש הכפירה

לימוד

"..."

בספר "הכוזרי" שכתב ר' יהודה הלוי, מובא דיאלוג בין מלך כוזר, שמחפש את אלוקים האמיתיים, לבין יהודי, המכונה בספר "החבר":

מתוך ספר הכוזרי, לרבי יהודה הלוי | מאמר ראשון

(סט) "אמר החבר... חכמה זו, הדרושה לבריאת הנמלה, למשל, האם תייחס אותה לגלגל השמים או לכוכב או לזולתם (- כלומר לדומים לכוכבים), ולא לבורא בעל היכולת, השם (-הקובע) שעור לכל נברא, הנותן לכל דבר חוקו (את החוק שלו), ללא תוספת וללא חסרון?"

(ע) "אמר הכוזרי: והלא כל זה מיוחס לטבע", (-כלומר מה ההתרגשות שלך?! מאיפה הבאת את זה שיש "בורא לעולם", זו פעולה טבעית שקורית ממילא...)

(עא) "אמר החבר: ומה הוא הטבע?"

(עב) "אמר הכוזרי: זהו כח מן הכחות..."

(עג) "אמר החבר: .. כך הגדיר הפילוסוף את ה"טבע": זהו ההתחלה והסיבה שמכוחן יתנועע הדבר המתנועע תנועה עצמית ולא מקרית, וינוח הדבר הנח מנוחה בעצם ולא במקרה",

(כלומר, מסביר החבר למלך כוזר, שיש מישהו שמפעיל את החוקים של הטבע, ואין לטבע רצון משלו. הטבע איננו מתנהל במקריות, אלא יש מישהו שמנהל אותו כל הזמן)...

אמר החבר: "... זוהו - שורש האמונה ושורש הכפירה כאחד", (כלומר ההחלטה למי לייחס את כוחות הטבע שאנו רואים בעולם היא 'שורש האמונה' [אם אנו מייחסים אותם לבורא העולם שברא אותם] והיא 'שורש הכפירה' [אם אנו בוחרים לייחס את הכוחות של שבטבע לטבע עצמו שהוא עצמאי, ואין מי שמנהל ומשגיח עליו])

הכוזרי מייחס כח לטבע, מי גורם לשמש לזרוח ולשקוע? הטבע. מי מנהל את עולם החי? הטבע, כמוכן. ואילו החבר אומר לו שיש משהו שנמצא מעל הטבע, שיצר את הטבע- אלוקים.

דיון

מדוע הקב"ה ברא את הטבע ולא נעשים ניסים גלויים כל הזמן?

מהו ההבדל שבין שורש הכפירה לשורש האמונה? איך יתכן שאותו נושא יכול להוביל גם לכפירה וגם לאמונה? מה עושה את ההבדל?

כיצד ניתן לקשר זאת להבדל שבין פרופסור אורבך שפגשנו שקטע הקודם שבחר בעקבות התבוננות בפלאי הטבע באמונה באלוקים, לבין מדענים אחרים שצופים מידי יום בפלאי הטבע, אך היא לא מעוררת בהם שום אמונה?

הסבר למנחה:

ההבדל הקטן שהוא בעצם הבדל עצום שבין המאמין לכופר, הוא שהמאמין לא נעצר במציאות הפלאית המסודרת שמתגלית מול עיניו, ומניח שהיא פשוט צירוף של מקרים, אלא הולך צעד נוסף, ומחפש את המקור לסדר הפלאי שבעולמינו. בשביל להכיר בכך, ולחפש את המקור של הטבע - הבורא, דרושה תכונה של כנות ואומץ להודות על האמת ולהכיר בטוב. ומי שמתכחש לכך וחושב שהעולם מנהל את עצמו במקריות ללא מישהו עליון שמסדר ומשגיח - אינו מכיר בטובה, ונעצר בטבע עצמו ולא מתקדם צעד נוסף קדימה. אפשר להמשיך להתנהגות זאת לילד שכל בוקר מתעורר ומגלה שחפיסת שוקולד מונחת לו ליד המיטה, ובמקום לחפש מי המקור שהביא לו את השוקולד, על מנת להודות לו, הוא בוחר פשוט לקחת את השוקולד לאכול אותו בהנאה ולהמשיך בשגרת יומו, כאילו הכל מובן מאליה. "ככה זה".

חלק ב'

"קרן" - כוחו של עמלק

לימוד

"..."

כיצד כל זה קשור לחג הפורים?

קראו את הקטע הבא מהתורה, ואת פירושו של רש"י.

רש"י | על דברים פרק כה' פסוק יח'

"אשר קרן בדרך" - לשון מקרה.

דבר אחר לשון קרי וטומאה שהיה מטמאן במשכב זכור.

דבר אחר לשון קור וחום, צננך והפשירך מרתיחתך - שהיו כל האומות יראים להילחם בכם.

אחרי ששמעו את הניסים שנעשו לישראל בצאתם ממצרים) ובא זה (=עמלק) והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטיה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה אף על פי שנכוה הוא, הקרה (=קירר) אותה בפני אחרים.

"ולא ירא" - עמלק (- הוא זה שעליו נאמר שהוא לא ירא את) א-להים מלהרע לך (=לעם ישראל).

ספר דברים | פרק כה'

יז זכור את אשר עשה לך עמלק בדרךך בצאתכם ממצרים:

יח אשר קרן בדרךך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא א-להים:

יט והיה בהנניח ה' א-להיך לך מכל איביך מסביב בארץ אשר ה' א-להיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח:

חשוב!

מהם שלושת הפירושים שמביא רש"י למילה "קרן" בדרךך?

האם לדעתך יש קשר בין הפירושים?

לאור הסברו של רש"י, מדוע לדעתך עמלק התייחד משאר כל האויבים של ישראל,

שישנו ציווי מיוחד למחות את זכרו? מה כ"כ מסוכן בעמלק?

הסבר למנחה בעמ' הבא

הסבר למנחה:

ראינו שרש"י מסביר על המילה "קרך" שהיא מלשון: מקרה, קרי, וקור.

שלושת הפירושים קשורים אחד לשני ומלמדים על כוחו של עמלק, המהווה בעולם את האנטיתזה (ההפך המוחלט) של עם ישראל.

מקרה - כוחו המרכזי של עמלק, הוא במבטו המקרי על העולם. חז"ל מרמזים זאת בגימטריה של "עמלק" ששווה לגימטריה של "ספק" (שניהם 240)

המקריות והספק - הן "כלי הנשק" של עמלק בעולם. בכל פעם שמישהו חושב בטעות שיש בורא לעולם המנהל ומשגיח בסדר מדויק על מעשי ידיו, זורע עמלק זרעי ספק, "מי אמר?", "אולי זה הטבע?", "ואולי זה הכל צירופי מקרים?" אנחנו גם לעתים משתמשים במונח הזה - "צירוף מקרים", "במקרה עברתי כאן".

כך הוא **"מקרר"** את החום של האמונה בבורא עולם, מלא בציניות (גם כן לשון "צינה" וקור) הולך עמלק, ומקרר את ההתלהבות של המאמין.

האמונה המוחלטת של עמלק במקריות - היא זו שהיוותה את הכח שלו לבוא ולהילחם בישראל אחרי צאתם ממצרים - שעה שכל העולם היה "ירא א-לוהים" כי לא יכול היה להסביר לעצמו את כל הניסים שסבבו את עם ישראל, חוץ מכח עליון ששומר ומגן עליו - עמלק לא "ירא א-לוהים" כי מבחינתו **הכל** זה יד המקרה והמזל, ואולי עכשיו שיבואו להילחם בישראל, יגמר המזל לישראל...

"טומאה" - היא מילה מלשון "אטימות", צריך להיות אטום לב, בשביל לעמוד מול כל פלאי הבריאה, ומול ניסים גלויים, ולהמשיך ולדבוק ברצינות מעושה בגרסה הכפרנית שאין מנהל לעולם.

חלק ג'

בשורת עם ישראל בעולם

לימוד

"..."

שלושת התכונות שראינו לעיל בעמלק הן ההפך הגמור מהבשורה של עם ישראל בעולם:

הנביא ישעיהו | פרק מג' פסוק י'

אתם עדי נאם ה', ועבדי אשר בחרתי - למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה

מבאר המדרש-

מדרש "ספרי" | על ספר דברים פסיקה שמ"ו

אם אתם עדי הרי אני א-ל, ואם אין אתם עדי, כביכול אין אני א-ל

חשוב!

הקב"ה אומר לעם ישראל על פי הנביא "אתם העדים שלי" מה הכוונה לדעתך?
מה תפקידו של עד? לספר ולהציג מאורע.. מה פירוש להיות עדים לקב"ה?
מדוע ללא העדות של ישראל כביכול ה' לא אל?

הסבר למנחה:

חז"ל במדרש מסבירים שהעדות על קיומו של אלוקים בעולמנו ניתנה לעם ישראל. כלומר תפקידו של העם שה' הוציא ממצרים, הוא לגלות בעולם שהמציאות איננה מקרית, שיש מנהל לעולם. ובכך הם כביכול מעידים על ה' - שנמצא בעולם. ועל כן מצווה עלינו למחות את זכר עמלק, הוא עמלק שבניגוד לעם ישראל, מייצר ספקנות בבורא עולם, ותולה הכל ביד המקרה.

עמ"י מביא לעולם בשורה ששום דבר הוא לא מקרה.

משימת שיתוף

שאלות
הכוונה

- ◆ האם הידיעה ששום דבר לא מקרי בעולם היא מקילה על החיים או מכבידה עליהם?
- ◆ מה יותר נעים- להתייחס לשוקולד שליד המיטה כדבר שהגיע במקרה? מכונה שמחלקת ממתקים בצורה אקראית או לדעת שמישהו שאוהב אותך הניח לך את זה שם?
- ◆ כיצד הידיעה שהקב"ה משגיח משפיעה עליך במצבים משמחים או חלילה במצבים קשים?

חלק ד'

פורים - על שם הפור

לימוד

"..."

מגילת אסתר | פרק ג' פסוק ז'

בַּחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִסָּן בְּשָׁנָה שְׁתִּים עָשָׂרָה לְמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרוֹשׁ הַפִּיל פֹּר הוּא הַגּוֹרֵל לְפָנָי הָמָן מִיּוֹם לְיוֹם וּמִחֲדָשׁ לְחֲדָשׁ שָׁנִים עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֶדֶר:

מגילת אסתר | פרק ט', פסוק כו'

עַל כֵּן קָרְאוּ לַיָּמִים הָאֵלֶּה פּוּרִים עַל שֵׁם הַפּוּר

חשוב!

לאור מה שלמדנו עד כה, מדוע במגילת אסתר נבחר שם החג ל"פורים"?
מה המיוחד דווקא ב"פור" שמקפל בתוכו את כל סיפור המגילה?

בכל "מגילת אסתר" לא מופיע שם ה'. היא נראית במבט חיצוני כאוסף של צירופי מקרים (אחשוורוש עושה משתה וקורא לושתי להופיע בפני כולם, שלא מוכנה ובעקבות כך הוא מצוה להרוג אותה, ומתחילה תחרות מלכת היופי למיועדת למלך, אסתר נבחרת, המלך ממנה את המן להיות עוזרו הראשי, מרדכי יושב בשער המלך ושומע את מזימת בגתן ותרש להרוג את אחשוורוש, ואחשוורוש נזכר בהצלה זו בדיוק בלילה שבו נדדה שנתו, ואז מגיע המן עם בקשה לתלות את מרדכי וכו'...) המן מזרע עמלק מנסה לצייר את הכל כ"פור" - כגורל, מזל, מקרה... אך כשמביטים במבט אמוני - ישראלי במגילה רואים איך ה' רקם את הסיפור מתחילה ועד סוף.

לסיכום...

למדנו על ההבדל המהותי שבין עם ישראל (=ישר אל, שורה אל, האל שורה בעולם) שבא לבשר לעולם את האמונה שיש בורא שמנהל את המציאות והיא איננה מקרית, לבין עמלק (גימטריא "ספק") שבא לזרוע ספק בעולם באשר לאמונת המאמין בבורא עולם, ולגרום לו לתהות, וליפול את רשת המקריות שהוא טווה. ראינו שזה אחד ממסריו המהותיים של חג הפורים, בו אנו נדרשים לזכור למחות את זכר עמלק ולסלק את הספק מליבנו, ולהפוך את האותיות "מקרה" לאותיות "רק מה" או "ה' רקם" - כפי שאנו רואים במגילת אסתר, בה מצד אחד שם ה' איננו מופיע במפורש אך כל מגילת אסתר - מגלה את אלוקים שמתגלה בהסתר בתוך מארג החיים.